

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY

OLBA XXVI

(Ayrıbasım / Offprint)

KAAM YAYINLARI

OLBA

XXVI

© 2018 Mersin Üniversitesi/Türkiye

ISSN 1301 7667

Yayıncı Sertifika No: 18698

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST
ve

TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAI) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir. Makalelerdeki görüş, düşünce ve bilimsel değerlendirmelerin yasal sorumluluğu yazarlara aittir.

The articles are evaluated by referees. The legal responsibility of the ideas,
opinions and scientific evaluations are carried by the author.

OLBA dergisi, Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.

Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.

It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of the Mersin University
(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını
kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.

Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published
in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the Mersin University
(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında
belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.

Articles should be written according to the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Dr. Öğr. Üyesi Deniz Kaplan

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül

Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342 Mersin - TURKEY

Diğer İletişim Adresleri

Other Correspondance Addresses

Tel: +90 324 361 00 01 • 14730 / 14734

Fax: +90 324 361 00 46

web mail: www.kaam.mersin.edu.tr

www.olba.mersin.edu.tr

e-mail: sdurugonul@gmail.com

Baskı / Printed by

Son Söz Gazete Matbaa Yay. Kırt. Ltd. Şti.

İvedik OSB. 1341. Cadde No. 56 Yenimahalle/ANKARA

Tel: +90 312 394 57 71 • Sertifika No: 18698

Grafik / Graphic

Digilife Dijital Basım Yay. Tan. ve Org. Hiz. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Güvenevler Mah. 1937 Sk. No.33 Yenişehir / MERSİN

Tel: +90 324 231 14 16 www.digilifemersin.com

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM) YAYINLARI-XXVI

MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY (KAAM)-XXVI

Editörler

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS
Deniz KAPLAN

OLBA Bilim Kurulu

Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Fikri KULAKOĞLU (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL (Mersin Üniversitesi)
Prof. Dr. Marion MEYER (Viyana Üniversitesi)
Prof. Dr. Susan ROTROFF (Washington Üniversitesi)
Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. İ. Hakan MERT (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Eda AKYÜREK-ŞAHİN (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Yelda OLCAY-UÇKAN (Anadolu Üniversitesi)

MERSİN

2018

İçindekiler / Contents

Işıl Demirtaş <i>Güvercinkayası “Coba” Tipi Tarazlı Kâseleri</i> (“Coba” Type Scraped Bowls at Güvercinkayası)	1
Mahmut Bilge Baştürk - Meltem Doğan-Alparslan <i>A New Hieroglyphic Seal from Şarhöyük</i> (Şarhöyük’te Bulunan Yeni Bir Hiyeroglifli Mühür)	31
Kurtuluş Kıymet <i>Salat Tepe Ritüellerine İlişkin Bulguların Hitit-Hurri Metinleri ile Karşılaştırılması</i> (Comparison of Salat Tepe Ritual Contexts with Hittite-Hurrian Ritual Texts)	41
Ayşe F. Erol– Ertaç Yıldırım <i>Ordu/Fatsa Cıngirt Kayası Kazısı Bronz Buluntuları</i> (Bronze Finds from Ordu/Fatsa Cıngirt Kayası Excavations)	97
Mehmet Gürbüzler <i>Late Roman Pottery From a Building in Klazomenai</i> (Klazomenai’de Bir Yapıdan Ele Geçen Geç Roma Seramikleri)	135
Emre Okan - Cenker Atila - Ali Akın Akyol <i>The Greco-Italic Amphorae Found on Maltepe Tumulus in Phocaea</i> (Phokaia Maltepe Tümülüsünde Bulunan Greko-İtalik Amphoralar)	177
Polat Ulusoy <i>Klazomenai Asty’sünde Bulunmuş Arkaik Dönem Yapı ve Anıtlara Ait Parçalar ve Kutsal Alanların İncelenmesi</i> (Research on Fragments of Archaic Period Structure and Monument Found at Asty of Klazomenai and Sanctuaries)	215
Rahşan Tamsü-Polat <i>Yazılıkaya/Midas Vadisi Akpara Kale Mezarları</i> (Yazilikaya/Midas Valley Akpara Kale Tombs)	261
Aytekin Erdoğan - Sabri Arıcı <i>Tripolis’de Bulunmuş Çocuk Dionysos Heykeli</i> (Die Statue des Kind Dionysos aus Tripolis)	285

S. Yücel Şenyurt - Serra Durugönül <i>Kurul (Ordu) Kalesi'nde Bir Kybele Heykeli</i> <i>(A Cybele Statue in the Fortress of Kurul (Ordu))</i>	305
Ayşe Aydın <i>Ödemiş Müzesi'ndeki Lahit</i> <i>(A Sarcophagus in the Museum of Ödemiş)</i>	345
Selda Yeni - Fatma Avcu - N. Eda Akyürek Şahin <i>Mysia Bölgesi'nden Beş Yeni Mezar Epigramı</i> <i>(Five New Grave Epigrams from Mysia)</i>	369
Hüseyin Uzunoglu <i>On the Use of "ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΕΙΝ" in Building Inscriptions</i> <i>(Yapı Yazıtlarında κατασκευάζειν Fiilinin Kullanımı Üzerine)</i>	387
M. Ertan Yıldız <i>Tlos'tan İki Yeni Mezar Yazıtı</i> <i>(Zwei Neue Inschriften aus Tlos)</i>	405
Yadigar Doğan - Fatma Avcu <i>Nallıhan ve Çevresinden Yeni Yazıtlar II</i> <i>(New Inscriptions From Nallıhan and its Vicinity II)</i>	415

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI ‘OLBA’

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez basılır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. 1998 yılından bu yana basılan Olba; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu’ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Antropoloji, Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ve Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Nüvizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi alanlarında yazılmış makaleleri kapsamaktadır.

Yayın İlkeleri

1. a. Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
b. Metin 10 punto; özet, dipnot, katalog ve bibliyografya 9 punto olmak üzere, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
c. Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
d. Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Noktalama (tireler) işaretlerinde dikkat edilecek hususlar:
 - a. Metin içinde her cümlelin ortasındaki virgülden ve sonundaki noktadan sonra bir tab boşluk bırakılmalıdır.
 - b. Cümle içinde veya cümle sonunda yer alan dipnot numaralarının herbirisi noktalama (nokta veya virgül) işaretlerinden önce yer almalıdır.
 - c. Metin içinde yer alan “fig.” ibareleri, küçük harf ile ve parantez içinde verilmeli; fig. ibaresinin noktasından sonra bir tab boşluk bırakılmalı (fig. 3); ikiden fazla ardışık figür belirtiliyorsa iki rakam arasına boşluksuz kısa tire konulmalı (fig. 2-4). Ardışık değilse, sayılar arasına nokta ve bir tab boşluk bırakılmalıdır (fig. 2. 5).
 - d. Ayrıca bibliyografya ve kısaltmalar kısmında bir yazar, iki soyadı taşıyorsa

soyadları arasında boşluk bırakmaksızın kısa tire kullanılmalıdır (Dentzer-Feydy); bir makale birden fazla yazarlı ise her yazardan sonra bir boşluk, ardından uzun tire ve yine boşluktan sonra diğer yazarın soyadı gelmelidir (Hagel – Tomaschitz).

3. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, NewYork.

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inchriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII.

Dipnot (kitaplar için)

Richter 1977, 162, res. 217.

Dipnot (Makaleler için)

Oppenheim 1973, 9, lev.1.

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	Bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece “fig.” kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. (Levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır).

5. Word dökümanına gömülü olarak gönderilen figürler kullanılmamaktadır. Figürlerin

mutlaka sayfada kullanılması gereken büyüklükte ve en az 300 pixel/inch çözünürlükte, photoshop tif veya jpeg formatında gönderilmesi gerekmektedir. Adobe illustrator programında çalışılmış çizimler Adobe illustrator formatında da gönderilebilir. Farklı vektörel programlarda çalışılan çizimler photoshop formatına çevrelemiyorsa pdf olarak gönderilebilir. Bu formatların dışındaki formatlarda gönderilmiş figürler kabul edilmeyecektir.

6. Figürler CD'ye yüklenmelidir ve ayrıca figür düzenlemesi örneği (layout) PDF olarak yapılarak burada yer almalıdır.
7. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir.
11. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
12. Metnin word ve pdf formatlarında kaydı ile figürlerin kopyalandığı iki adet CD (biri yedek) ile birlikte bir orijinal ve bir kopya olmak üzere metin ve figür çıktısı gönderilmelidir.
13. Makale içinde kullanılan özel fontlar da CD'ye yüklenerek yollanmalıdır.

MERSIN UNIVERSITY
‘RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY’
JOURNAL ‘OLBA’

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is November of each year.

The Journal ‘Olba’, being published since 1998 by the ‘Research Center of Cilician Archeology’ of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on antropology, prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology of Asia Minor, the Mediterranean region and the Near East.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in Word programs.
b. The text should be written in 10 puntos; the abstract, footnotes, catalogue and bibliography in 9 puntos ‘Times New Roman’ (for PC and for Macintosh).
c. Footnotes should take place at the bottom of the page in continous numbering.
d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choises (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Punctuation (hyphen) Marks:
 - a. One space should be given after the comma in the sentence and after the dot at the end of the sentence.
 - b. The footnote numbering within the sentence in the text, should take place before the comma in the sentence or before the dot at the end of the sentence.
 - c. The indication fig.:
 - * It should be set in brackets and one space should be given after the dot (fig. 3);
 - * If many figures in sequence are to be indicated, a short hyphen without

space between the beginning and last numbers should be placed (fig. 2-4); if these are not in sequence, a dot and space should be given between the numbers (fig. 2. 5).

- d) In the bibliography and abbreviations, if the author has two family names, a short hyphen without leaving space should be used (Dentzer-Feydy); if the article is written by two or more authors, after each author a space, a long hyphen and again a space should be left before the family name of the next author (Hagel – Tomaschitz).
3. The ‘Bibliography’ and ‘Abbreviations’ should take part at the end of the article. The ‘Abbreviations’ used in the footnotes should be explained in the ‘Bibliography’ part. The bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliography (for articles):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, pl. LIV-LVII.

Footnotes (for books):

Richter 1977, 162, fig. 217.

Footnotes (for articles):

Oppenheim 1973, 9, pl.1.

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an author that has just been mentioned
ff	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographies, drawings and maps only the abbreviation ‘fig.’ should be used

in continuous numbering (remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviation should not be used).

5. Figures, embedded in Word documents can not be used. Figures have to be in the length in which they will be used in the page, being at least 300 pixel/inch, in photoshop tif or jpeg format. Drawings in adobe illustrator can be sent in this format. Drawings in other vectoral programs can be sent in pdf if they can't be converted to photoshop. Figures sent in other formats will not be accepted.
6. Figures should be loaded to a CD and a layout of them as PDF should also be undertaken.
7. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
8. A list of figures should take part at the end of the article.
9. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
10. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
11. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German.
12. The text in word and pdf formats as well as the figures should be loaded in two different CD's; furthermore should be sent, twice the printed version of the text and figures.
13. Special fonts should be loaded to the CD.

MYSIA BÖLGESİ'NDEN BEŞ YENİ MEZAR EPİGRAMI

Selda YENİ – Fatma AVCU – N. Eda AKYÜREK ŞAHİN *

ABSTRACT

Five New Grave Epigrams from Mysia

This paper presents 5 new funerary epigrams from the Bursa Museum. The find-spots of two of these funerary steles (Nos. 1 and 3) are unknown, the other steles are from Bursa and in its vicinity. The first 4 epigrams are complete, while the last (no. 5) is a fragment. No. 1 is dated to the 1st century A. D., Menandros, the owner of the tomb, speaks to the passenger. It consists of one *distich*. No. 2 is probably to be dated Hellenistic period and belonged to Philoxenos who died before reaching 20 years of age. The first two lines are written in *hexametron*. No. 3 was erected (probably) by her father Iulianus for Timothea who passed away aged 7 years. This epigram, dated to the Roman Imperial period, consists of one *distich* and two pentameters. No. 4 was erected by Macrinus for her daughter Asklepiodote. In this epigram, dated to the Late Roman period, Asklepiodote is praised with her nobility. It consists of two *distichs*. The large part of a fragmentary stele (No. 5) is missing and so owner of this epigram cannot be determined, but it can probably be dated to the second half of 1st A. D. or 2nd century A. D.

Keywords: Epigram, epitaph, Bursa, *Hexametron*, *Pentametron*, *Distich*, Dialogue vers inscriptions.

* Selda Yeni, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Doktora Öğrencisi, Antalya/TÜRKİYE. E-posta: selda.yeni@hotmail.com.

Arş. Gör. Fatma Avcu, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Doktora Öğrencisi, Antalya/TÜRKİYE. E-posta: fatmaavcu@akdeniz.edu.tr.

Prof. Dr. N. Eda Akyürek Şahin, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Antalya/TÜRKİYE. E-posta: edasahin@akdeniz.edu.tr.

Bursa Müzesi'ndeki çalışmalarımızda bize izin veren müzenin eski müdürü Sayın Enver Sağır ile şimdiki müdürü Sayın Ali Sinan Özbey ve bizi her çalışmamızda candan destekleyen müze uzmanı, arkeologlar Sayın Konçağül Hançer, Sayın Ebru Dumlupınar ve Sayın Gökçen Şeker Ovacık ile tüm müze çalışanlarına kalpten teşekkür ederiz.

ÖZ

Bursa Müzesi'nde korunmakta olan şiir biçiminde kaleme alınmış beş mezar yazıtı bu makalenin konusunu oluşturmaktadır. Stel şeklindeki bu mezar taşlarından ikisinin (No. 1 ve 3) buluntu yeri bilinmemekle birlikte diğer üç yazıt Bursa iline ait yerleşimlerden ele geçirilmiştir. İlk dört stelin üzerindeki Eski Yunanca yazıtlar tamamen deşifre edilmiştir, ancak 5 numaralı epigram günümüze fragman şeklinde kalmıştır. İS 1. yy.'ın erken dönemlerine ait olabilecek ilk yazıtta mezar sahibi Menandros mezarının önünden geçen yolcuya seslenmektedir. Yazıtın vezinli olan kısmı bir *distikhon* şeklinde yazılmıştır. Olasılıkla Hellenistik Dönem'e ait olan ikinci stel yirmi yaşını henüz doldurmamış olan Philoksenos'a aittir. Şiir iki *heksameton* şeklinde yazılmıştır. Üçüncü mezar steli yedi yaşında vefat eden Timothea için olasılıkla babası olan Iulianus tarafından yaptırılmıştır. Roma İmparatorluk Dönemi'nin ortalarında kaleme alınan bu epigram bir *distikhon* ve onu takip eden iki *pentametron*dan oluşmaktadır. Dördüncü mezar yazıtı Macrinus tarafından kızı Asklepiodote için yazdırılmıştır. Geç Roma Dönemi'ne ait olan yazıtta Asklepiodote'den asaleti ile ünlendiği belirtilerek övgü dolu sözlerle bahsedilmektedir. Şiir 2 *distikhon*dan oluşmaktadır. Muhtemelen İS 1. yy.'ın 2. yarısı veya 2. yy.'a ait olan son stelin büyük bir kısmı kayıptır ve kalan iki satırlık yazıttan mezarın kime ait olduğu anlaşılmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Epigram, Mezar Yazıtı, Bursa, *Heksameton*, *Pentametron*, *Distikhon*, Diyalog biçimli epigramlar.

Küçük Asya'nın zengin tarihi dokusu içinde ele geçen binlerce eser arasında yüzlercesi bulunmuş olan ve örnekleri hâlâ bulunmaya devam eden Eski Yunan ve Roma dünyasına ait bir grup eser vardır ki, Türk Eskiçağ Bilimleri Camiası'nda fazla tanınmaz ve pek ilgi de görmez: bunlar epigram adıyla tanınan, taşlar üzerine ezici ağırlıkta Eski Yunanca olarak yazılmış çeşitli konulardaki (en çok da mezar yazıtı şeklindeki) şiirlerdir. Latince taş epigramlar Anadolu'da son derece azdır¹. Epigram sözcüğü Eski Yunanca'da ölçülerek yazılmış yazı anlamı taşımaktadır ve bununla vezinli yazı, yani şiir kastedilmiştir. Anlaşılmaları dilbilgisi ve cümle yapısı bakımından diğer yazıtlardan veya düz mezar yazıtlarından daha zordur, çünkü bunlar sanatsal/şiirsel bir dille ve bazen de Eski Yunan Lehçeleri'ne ait sözcüklerle yazılmış metinler olarak karşımızda durmaktadır.

Mezar epigramları ile aslında ölünün ardından yakılan şiir biçimindeki ağıtlar kastedilmektedir. Genellikle mezar taşları üzerinde yer alan bu şiirler ya mezar yazıtının tamamını oluştururlar ya da düz yazı şeklinde olan kısımla birlikte taş üzerinde dururlar. Mezarların üzerindeki yazılara şiirlerin de eklenmesi Eski Yunan dünyasında Arkaik Çağ'dan beri uygulanan bir alışkanlık olmuştur. Ancak genel olarak taş epigramlar Eski Yunan kültürünün ulaştığı hemen her yerde en çok Roma İmparatorluk Çağı'ndan ele geçmektedir. Ayrıca mezar dışındaki alanlarla ilgili olarak da taş epigramlar bulunmuştur: Örn. yapı epigramları, adak epigramları, onurlandırma içerikli epigramlar vs. gibi. Epigram tarzında yazılmış yazıları Antik Çağ'da mezar taşları

1 Bu konuda bk. Uzunoğlu 2013.

dışında *symposion*larda kullanılan içki kapları üzerinde, tapınaklarda, adak taşlarında ve evlerde görmekteyiz. Epigramlar farklı malzemelerden yapılmış kaplar üzerinde de karşımıza çıkmaktadır. Çok çeşitli malzemeler üzerindeki bu şiirlere genel olarak bakıldığında içerdikleri konular bakımından da bir hayli farklılık olduğu göze çarpmaktadır. Ölüler için ağıtlar, tanrıların onurlandırılması, anavatanı kurtaran kişilerin yüceltilmesi, yaşam coşkusunun kutlanması, bir hırsıza küfretme, sadakatsiz bir eş için lânet okuma, kendini ya da memleketini kutsama vs. gibi konuları şiirlerde bulabilmekteyiz. Genel olarak bakılınca bu konuların sadece şiire özgü olmadığını, aksine günlük hayattan en özel anlara kadar sözü geçen bu konuların *elegeiada* da karşımıza çıktığını görürüz.

Küçük Asya'nın taş epigramlar bakımından son derece zengin olduğunu belirtmiştik. Ülkemizde Antik Çağ'a ilişkin öylesine duygulu ve iç yakan mezar epigramları ele geçmiştir ki kültürel algılar açısından değerli bilgiler veren bu şiir biçimindeki mezar ağıtı geleneğinin, günümüzde, her ne kadar bazı mezar taşlarında şiirlere rastlansa da, devam etmiyor olması hayıflanılacak bir durumdur. Ülkemizdeki müzeler o devirlerden günümüze kalmış yüzlerce mezar epigramı ile doludur. Bu zenginlik özellikle yabancı meslektaşlar tarafından son yıllarda yayımlanan *corpus* tarzındaki çalışmalar aracılığıyla açık biçimde ortaya çıkmaktadır². Çok sayıda ele geçen yeni eserlere dayanarak da bu *corpus*lara kısa zamanda ek ciltlerin ekleneceği de bir gerçektir.

Bu makalede Bursa Müzesi'nin deposundaki 5 adet üzerinde epigram yazılı olan mezar steli öncelikle epigrafik/filolojik açılarından incelenmektedir³. Stellerden 3 tanesinde kabartmalar bulunmaktadır. 5 numaralı epigram günümüze fragman şeklinde ulaşmıştır. Stellere ait buluntu yerlerinden ikisi bilinmemektedir ve eserler müzeye hibe yoluyla kazandırılmıştır. Diğer üç eser ise Bursa iline ait bölgelerde ele geçmiştir. Genel olarak epigramların Mysia kültür bölgesine ait olduğunu söyleyebiliriz.

Taş epigramlarda bazı durumlarda şiiri taşıyan eser üzerindeki kabartma ve motifler ile o şiirin anlattıkları arasında organik bir bağ bulunmaktadır. Bu nedenle şiirin anlaşılıp doğru çevrilebilmesi için taşıyıcı eseri de bu bağlamda yoruma katmak gerekmektedir. Ancak birçok durumda eser üzerindeki sahneler ile üzerine kazanmış olan şiir arasında herhangi bir ilişki olmadığı da bir gerçektir. Bu makalede tanıtılan eserler için de bu söylenenler geçerlidir.

Küçük Asya'da büyük kentlerin yanı sıra kırsalda da çok sayıda epigram ele geçmektedir. Anadolu'da büyük antik şehirlerin dışında epigramların ele geçmesi Bithynia, Mysia, Phrygia, Lydia gibi iç bölgelerde de çok yaygındır. Kırsal kesimlerden bu kadar çok epigram ele geçmesi şaşırtıcı olduğu kadar sebepleri üzerinde düşünmeye de değerlidir. Bu epigramların öncelikle vezin bakımından genellikle çok başarılı olmadıkları ve hatalarla dolu oldukları dikkati çekmektedir. Cümlelerde ve

2 Bk. Merkelbach – Stauber 1998; Merkelbach – Stauber 2001a; Merkelbach – Stauber 2001b; Merkelbach – Stauber 2002; Merkelbach – Stauber 2004.

3 Bursa Müzesi'nden yayımlanan epigramlar için bk. IvPrusa I, no. 1026-1030 ve IvPrusa II, no. 53-63. Aynı müzeden yakın zamanda yayımlanan bir epigram örneği için bk. Avcu 2015, no.1.

sözcüklerde dilbilgisi ve yazım hatalarına sık olarak rastlanmaktadır⁴. Buna rağmen şiiirlerde Homeros destanlarında geçen ve ayrıca şiiir diline ait özel sözcükler bolca kullanılmaktadır. Fakat bu sözcüklerin hep aynı olduğu, genelde tekrarlandıkları ve belirli kalıpların kullanıldığı görülmektedir. Şiiirlerde karmaşık düşünce yapılarının kullanılması oldukça nadirdir. Tüm bu olgulara bakıldığında hem mezarı hazırlayanların hem de şiiirleri yazanların çoğunlukla özgün fikirlere sahip olmadıkları, yani şiiir dilinde kullanılan belirli kalıpları tekrarladıkları ve genellikle yüksek eğitim almadıkları anlaşılmaktadır. Bu mezar şiiirlerini kimlerin yazdıkları da tartışılmaya değerdir⁵. Şiiirler büyük bir olasılıkla yüksek eğitilmiş olmayan yerel şairler tarafından yazılıyor olmalı idi. Belki de içinde vezin bilgisi de içeren, tanınmış örnek mısralarla dolu bir şiiir kitabı bu lokal şairlerin başvuru kitabı olarak işlev görmüştü. Bu türden başvuru kitaplarının Antik Dönem’de olup olmadığı bilinmemektedir, ancak olasılık dahilindedir. Tanınmış bazı mısraların ve Homeros ile diğer ünlü şairlere ait sözcük ve ifadelerin sıkça karşımıza çıkması bu olguyu düşündürmektedir. Taş üzerinde belgelenen bu epigramlar hem bu şiiirleri yazan hem de şiiirlerin kendileri için yazıldığı sıradan Antik Çağ insanının yaşam, ölüm ve inançları açısından edebiyata yansımamış düşünce, his ve dünya görüşleri ile ilgili çok değerli bilgiler vermektedir. Aşağıda ayrıntılı olarak incelediğimiz Bursa Müzesi’ndeki bu beş epigram da bu alandaki bilgilerimizi artırmaktadır.

No. 1: Yoldan Geçen Kişiyse Seslenen Menandros’un Mezar Taşı (fig. 1 a-e)

Mermer mezar steli; Bul. Yeri: Bilinmiyor. Müzeye hibe edilmiş; Env. No.: 2002-130; Yük.: 87 cm; Gen.: 48 cm; Kal.: 10 cm; Harf yük.: 2 cm.

Stel sol üst köşe kenarlarından yer yer ufak kırılmış ve zedelenmiştir. Eserin üzerinde çizik ve doğal tahribat vardır. Stelin son derece basık bir üçgen alınlığı vardır ve alınlığın ortasında bir rozet betimlemesi bulunmaktadır. Stelin üzerinde alt alta iki köşeli pano içinde kabartma betimler vardır. Üst kısımda bölge civarında yaygın görülen ‘ölü yemeği sahnesi’ bulunmaktadır⁶. Kabartmada sağ tarafta kline üzerine uzanmış *himation* giyimli bir erkek sol kolunu yastığa dayamış, sağ elinde ise bir çelenk taşır şekilde betimlenmiştir. Adamın uzandığı *klinenin* altında, üzerinde yiyeceklerin bulunduğu bir üç ayaklı masa (*mensa tripes*⁷) bulunmaktadır. Sol tarafta ise bir kadın oturur biçimde ve hemen yanı başında bir hizmetçi ayakta durur şekilde betimlenmiştir. Alt kısımda bulunan panoda ise ayakta duran *himation* giyimli iki kadın ve tam

4 Niebuhr Tod 1977, 156.

5 St. Mitchell, Anadolu’nun kırsalındaki mezar taşlarının yazılarını genellikle kırsalda yaşayan halkın kendisinin kaleme aldığını belirtmektedir, bk. Mitchell 1993, 105 ve özellikle dn. 437. Mitchell burada doğrudan epigramları değil de vezinsiz mezar yazıtlarını kastetmektedir. Bu konuda bk. Kauppinen 2015, 10.

6 Bölge civarındaki diğer ölü ziyafet sahneli mezar stelleri için bk. Corsten 1990; Uzunoglu 2015. Ayrıca ölü ziyafet sahneli mezar stelleri için genel olarak bk. Thönges-Stringaris 1965; Effenberger 1972; Pfuhl – Möbius 1979, 353-368; Dentzer 1982, 11-20; Cremer 1991, 70-81; Cremer 1992, 82-86; Fabricius 1999.

7 Mensa tripes için bk. Pfuhl – Möbius 1979, 363-366; Fabricius 1999, 88-89; Waelkens 1986, 12 ve 132.

ortalarında bir erkek figürü bulunmaktadır. Biraz sıkışık yazılmış beş satırlık Eski Yunanca yazıt panonun hemen altında yer almaktadır. Yazıt içeriği ile kabartmaların ilgisi yoktur. Ölü yemeği sahnesi standart bir motif olup birçok mezar taşı bu şekilde biçimlendirilmiştir ve ölüyle ilgili bir sahneyi canlandırması da şart değildir.

Μένανδρος Χρήστου χαῖρε!
 2 χαίροις μέγα καὶ σύ, προσελθών,
 καὶ εὐοδίαν εὐκαρπον ἔχοις, ἦν ἄν
 4 ποθ' ὀδεύης μνήμην γὰρ ἐμήν
 πρῶτος ἐχαιρέτισας.

*Khrestos'un oğlu Menandros, selam eder!
 Sen de çokca selam edesin, ey yoldan geçen!
 Her nereye gideceksen artık
 sana bereket getirecek iyi bir yolculuğa sahip olasin!
 Çünkü önce hatıramı selamladın!*

Satır 2: σύ, προσελθών taş üzerinde ΣΥΤΙΡΟΣ-ΕΛΘΩΝ şeklinde okunmaktadır. Kanaatimizce taş üzerinde *tau* ve *iota* olarak okunan harfler aslında taş ustasının hatası olup bunların yerinde bir *pi* harfi olmalıydı. *Pi* harfinin hatalı olarak *tau* ve *iota* olarak yazılması daha sonra boya ile düzeltilmiş olmalıdır. Epigramlarda yoldan gelip geçen kişiler için genellikle παροδίτης sözcüğünün değişik formları kullanılmaktadır. Nadiren de olsa mezar yazıtlarında προσελθών'un bu anlamda kullanımı vardır, örn. bk. Mitchell 1977, 83 no. 17 (χαῖρε ὁ προσελθών). Anlaşılan bu şiirin şairi çok bilinen bir kalıbı kullanmak yerine kendi yaratıcılığını kullanmış gözükmektedir. παροδείτα yaygın bir kalıp olmasına rağmen epigramlarda ξένε⁸ = 'ey yabancı' ve hatta φίλε⁹ = 'ey dost' ifadelerinin kullanıldığı da görülmektedir. Tüm bu ifadeler genelde yoldan geçerken bu şiiri okuyacak kişilerin yaşanan bu büyük acıya dahil olmasının istendiğine işaret etmektedir. Mezarın önünden geçip giden yabancı veya yolcuların selamlanması hakkında bk. Lattimore 1962, 230-234.

χαίροις ile başlayan mezar epigramları için bk. Merkelbach – Stauber 1998, no. 04/24/16; 11/02/03; 10/02/28; 04/22/04; 14/12/03; 18/01/13; 18/01/20.

Satır 5: χαίρετιζω fiili epigramlarda oldukça ender görülmektedir. Fiil, Makedonia'dan (Pelagonia) bir epigramda (χαίρετίσας şeklinde) geçmektedir, bk. IG X, 2 2, 159 = SEG 26, 730.

Epigramda χαίρω fiilinin ve türevinin (χαίρετιζω) bilinçli olarak birkaç yerde tekrarlandığı görülmektedir: χαῖρε, χαίροις, ἐχαιρέτισας. Anlam bakımından bu türden

8 İçinde ξένος geçen onlarca epigram için genel olarak bk. Citti v.d. 1995, 259-260.

9 Bu kullanıma bir örnek için bk. Chaniotis 2004, 41.

benzer söcüklerin bir şiirde tekrarlanarak kullanılması ara sıra görülen bir durumdur. Bu da yerel şairlerin yukarıda değindiğimiz ve epigramlarda sıklıkla kullanılan şablon ifadeleri bırakarak üstlendikleri işe göre özgün ifade ve uygulamalarla şiirlerini yazdıklarına işaret etmektedir.

Şiirde ölmüş Menandros mezarın önünden geçip giden yolcuyu selamlamaktadır (yolcunun da ölüyü selamladığı benzer selamlamalar için krş. örn. Merkelbach – Stauber 1998, no. 04/24/16 [= χαίροις, καὶ παρ' ἐμοῦ σύ. - - -]; Merkelbach – Stauber 2001, no. 08/01/44 [= κὲ σύ γε, ὃ παροδεῖται, χαίροις - - -]; no. 10/02/28 [= χαίροις - χαϊρόμενος μέγα, ξένε, - - -]). Antik dönemde mezarların çoğunlukla yol kenarlarına yapıldığı bilinen bir durumdur. Bu şekilde kaleme alınmış mezar epigramları Küçük Asya'da sık olmasa da ele geçmektedir, krş. örn. Merkelbach – Stauber 2004, 313-314. Bu epigram tam bir diyalog biçiminde olmasa da o tarzda yazılmışa benzenmektedir. Diyalog biçimli epigramlar için genel olarak bk. Rasche 1910; Peek 1955, 550-572; Lattimore 1962, 230; Del Barrio Vega 1989; Obryk 2012, 57, 68, 70, 131. Diyalog tarzındaki epigramlar hakkında yeni bir çalışma için bk. Kauppinen 2015. Nikomedeia'dan bir örnek için bk. Akyürek Şahin 2011, 353-356.

Şiirde vefat eden Menandros'un kim olduğu, kaç yaşında ve hangi sebeple öldüğü bilgisi verilmemekte, sadece babasının adının Khrestos olduğu öğrenilmektedir.

Şiir bir *distikhon*dan oluşmuşa benzemektedir. *Pentamentron*un ilk kısmı hatalıdır. Yazıtın ilk satırları vezinsiz gözükmektedir.

1. <i>misra</i>	εὐοδίαν εὐκαρπον ἔχοις ἦν ἂν ποθ' ὀδεύης
2. <i>misra</i>	μνήμην γὰρ ἐμὴν πρῶτος ἐχαιρετίσας.

Tarih: Yazıt eşit satır yükseklikleri ve harflerin düzgün dağılımı ile profesyonel şekilde yazılmıştır. Yazıtın hâlâ *capitalis quadrata* (= özellikle erken imparatorluk zamanına ait yazıtlar için kullanılan bir ifade) etkisinde olduğu görülmektedir. *Alphanın* orta çizgisinin düz olması, *sigmanın* dört çizgiden oluşması ve harflerde *apices* (harflerin köşelerindeki çıkıntılar) olmaması nedeniyle yazıtı İS 1. yy.'ın erken dönemlerine tarihlemek mümkündür. Yazıtta ligatür yoktur.

No. 2: Yirmi Yaşını Henüz Doldurmamış Philoksenos'un Mezar Taşı (fig. 2 a-c)

Mermer mezar steli; Bul. Yeri: Paşalar Köyü, Mustafakemalpaşa/Bursa; Env. No.: 9986; Yük.: 84,5 cm; Gen.: (üst) 50 cm, (alt) 45 cm; Kal.: 9,5 cm; Harf yük.: 1,5-2,5 cm.

Stelin üst kısmı kırık ve kayıptır. Eserin her yerinde küçük kırık ve çizik vardır. Yazıtın üzerindeki ince bir çizik harflere zarar vermiştir. Stelin gövdesi derince oyulmuştur ve bu oyulmuş alanda kabartma figürler işlenmiştir. Sağda ayakta duran *himation* giyimli bir erkek figürü ve onun sağında yine ayakta duran ve *himation* giyimli küçük bir erkek çocuğu betimi görülmektedir. Her iki figürün de mantolarına sıkı sıkı sarıldıkları görülmektedir. Çocuğun sağında, yerde niteliği tam anlaşılamayan küre biçimli ufak bir nesne durmaktadır. Kabartmalı panonun alt kısmında özenli yazılmış beş satırlık Eski Yunanca bir yazıt bulunmaktadır. Yazıt içeriği ile kabartmaların

örtüşmediği görülmektedir. Stel stil olarak Geç Hellenistik Dönem'e ait olmalıdır ve bu tarihler de eserin yazıtı ile örtüşmektedir. Benzer steller için bk. Pfuhl – Möbius 1977, lev. 41 ve 42.

- [Π]ερσεφόνη, τί μ' ἔφιδες ἐνάν-
 2 [τ]ισιν ἀρτιφύεντα, οὐπω πηλσά-
 [με]νον ἐτέων δισσᾶς δεκάδας.
 4 [Φι]λόξενε Διοφάνου υἱέ
 χαῖρε.

*Ey Persephone, yeni yetişkin olmuş,
 henüz iki on yılını doldurmamış bana
 ne diye düşman (gözlerle) baktın?
 Ey Diophanes'in oğlu Philoksenos, uğurlar olsun sana!*

Şiir tam bir diyalog (krş. yuk. no. 1) şeklinde olmasa da, yine de şiirde iki farklı hitap görülmektedir. Şiirin ilk kısmında ölmüş olan Philoksenos, ruhunu öte dünyaya götüren Tanrıça Persephone'ye yakınlıkla seslenmektedir. Philoksenos yirmi yaşına girmeden ölmüştür. Gencin neden öldüğü yazıtta verilmemektedir.

Satır 1: Περσεφόνη. Tanrıça Persephone burada *Psykhopompos* (ruhları gönderen/ taşıyan) görevinde karşımıza çıkmaktadır. Mitolojide bu görevin daha çok Hermes tarafından yerine getirildiği bilinmektedir. Ancak Tanrıça da bu görevde görülmektedir, bk. Obryk 2012, 68-69 no. B17 (Paros) = bu yazıtta tanrıçanın ismi uğursuzluk getirsin diye anılmamakta fakat kendisi ima edilmektedir (satır 15: παμβασίληα θεά πολυόνυμε κούρα). Tanrıça Persephone hatta *Psykhopompos* görevinde Kore olarak da belgelenmiştir, bk. örn. Merkelbach – Stauber 1998, no. 03/02/67 (Ephesos) = Obryk 2012, 35 no. A11. Merkelbach ve Stauber bu epigramın sahibi küçük kızın ruhunun Kore-Persephone tarafından Hades'e taşınmasını son derece sıradışı bir durum olarak değerlendirmektedirler (= 'Dass Kore-Persephone ein Mädchen in den Hades holt, ist ganz ungewöhnlich'). Tanrıça bu görevde Hermes'in dışı karşılığı olarak anlaşılmaktadır. Küçük Asya epigramlarında Tanrıça'nın ismi zaman zaman geçmektedir, bu konuda krş. Merkelbach – Stauber 2004, s. 279 ve 272 (Kore). Tanrıça Persephone hakkında genel olarak bk. Zuntz 1971.

Satır 1-2: ἐφορώ fiilinin şiirdeki ἔφιδες şeklinde kullanımı ender gözükmektedir. ἐναντίος sıfatının şiir dilinde ölçüye uyması için *dativus neutrum plural* halinin ἐνάντισιν olarak kullanıldığı, sıfatın tamlaması olarak da (her ne kadar vezin nedeniyle yazıtta kullanılmamış olsa da) göz anlamına gelen ὄμμασιν kelimesinin kastedildiği düşünülebilir. ἐνάντισιν kelimesi bu şekli ile belgelenmemiş gözükmektedir. ἐναντίοισι şekli için bk. SEG 38, 1328 (Tymbriada, Pisidia) ve Mitford 1950, 37-38 (Soloï, Kıbrıs).

ἀρτιφυής sıfatı erken/vakitsiz ölüm temalı şiirlerde (ἄωρος θάνατος) karşımıza çıkan ifadelerden birisidir. Bu ifade ve benzerleri için bk. Griessmair 1966, 17.

Satır 2-3: πλησάμενον ἐτέων δισσὰς δεκάδας ifade kalıbı epigramlarda ara sıra çeşitli varyasyonlarıyla karşımıza çıkmaktadır, krş. örn. Küçük Asya için Merkelbach – Stauber 1998, no. 01/01/11 (δισσὰς τῶν ἐτέων δεκάδας) ve no. 19/ 21/01 (οὐ δισσὰς ἐτέων ἐκτελέσας δεκάδας). Küçük Asya dışındaki örnekler için bk. Peek 1955, no. 1991 (δισσὰς ἐξ ἐτέων πλησάμενος δεκάδας) ve no. 2002 (δισσὰς ἐξ ἐτέων πλησάμενος δεκάδας).

Şiir iki *heksametron*dan oluşmaktadır:

1. *mısra* Περσεφόνη τί μ' ἔφιδες ἐνάντισιν ἀρτιφύοντα
2. *mısra* οὐπω πλησάμενον ἐτέων δισσὰς δεκάδας.

Tarih: *Omikron* ve *omega* harflerinin biraz ufak yazılmış olması yazıtın olasılıkla Geç Hellenistik Dönem'e ait olduğuna işaret etmektedir. *Omega* gibi *sigma* harfi de klasik formda yazılmıştır. Yazıttaki diğer harfler de bu tarihlemeye uygun gözükmektedir. Ayrıca stelin kendisi de stil olarak Geç Hellenistik Dönem'dendir ve bu açıdan da yazıtın tarihi eserin tarihi ile uyumlu gözükmektedir. Eser olasılıkla İÖ 1. yy.'dandır.

No. 3: Yedi Yaşındaki Kız Çocuğu Timothea'nın Mezar Taşı (fig. 3 a-b)

Kireç taşından mezar steli; Bul. Yeri: Bilinmiyor. Müzeye hibe edilmiş; Env. No.: yok; Yük.: 46 cm; Gen.: 39 cm; Kal.: 4-5 cm; Harf yük.: 1,5 cm.

Stel hemen her yönden kırılmıştır ve sol üst kenarında yüzeyin kavlatılmış gibi kazındığı da görülmektedir. Eserin üzerinde hafif derinleştirilmiş bir yüzeyde bir atlı betimi görülmektedir. Atlının gövdeden üst kısmı ve atın başı kırık ve kayıptır. Atın bacaklarından ikisi zarar görmüştür. Bu kabartma motifin alt kısmında sekiz satırlık Eski Yunanca yazıt okunmaktadır. Ancak yazıtta sağ kenardaki kırık nedeniyle yer yer kayıplar vardır. Yazıtın satırlarının bir normal, bir içeride yazıldığı görülmektedir. Bu da mısra sonlarını göstermek amacıyla. Stelin yüksek bir zıvana kısmı vardır.

- ζῆτα ἔτεσι βλάστημα δ[ε]
 2 ἔχει τόδε σῆμα·
 θάψεν δὲ Ἰουλιανός, ἡ δὴ [Τι]-
 4 μοθέα.
καὶ πῆξαν στήλλην οἰκτρ[άν]
 6 τὴν χάριτα,
 μνήμην ἀντὶ καλοῦ παιδο[ς ἀ]-
 8 ποιχομένου.

*Bu mezar yedi yaşındaki bir çocuğundur:
Iulianus gömdü onu, adı Timothea'dır!
Bu steli de bizi terkeden güzel bir çocuğun
anısı olarak kederli bir teşekkür niyetine dikti.*

Satır 1: βλάστημα. “Sürgün, filiz” anlamlarına gelen bu sözcük şiir dilinde genellikle çocuk, evlat, torun vs. gibi anlamlarda kullanılır. Sözcük başka epigramlarda da belgelenmiştir, bk. Peek 1955, no. 625; 1073; 1245; 1455; 2086.

Satır 2: ἔχει τόδε σῆμα ifadesi şiirlerde belgelenmektedir; Korinth'ten (IG IV 395) ve Roma'dan (IG XIV 1729) epigramlarla karşılaştırınız.

Satır 5: στήλην: Sözcüklerdeki bazı sessiz harflerin çift yazılışı hakkında bk. Brixhe 1987, 32-33.

Şiir bir *distikhon* ve onu takip eden iki *pentametron*dan oluşmaktadır. Böylece art arda üç *pentametron* denk gelmiştir. İlk mısradaki hece düşmesi (*elision*) uygulanmamıştır. Şiir taş üzerine yazılırken mısralar arka arkaya yazılmamış, ayrı satırlarda verilmiştir.

1. <i>misra</i>	ζῆτα ἔτεσι βλάστημα δὲ ἔχει τόδε σῆμα·
2. <i>misra</i>	θάψεν δὲ Ἰουλιανός, ἡ δὲ Τιμοθέα.
3. <i>misra</i>	καὶ πῆξαν στήλην οἰκτρὰν τὴν χάριτα,
4. <i>misra</i>	μνήμην ἀντὶ καλοῦ παιδὸς ἀποιχομένου.

Mezarın sahibi kız çocuğu Timothea yedi yaşında¹⁰ (ζῆτα ἔτεσι) ölmüştür ve olasılıkla babası Iulianus tarafından gömülmüştür. Mezar epigramlarında ölünün yaşının kesin bir rakamla verilmesi genellikle ölen kişi ya çok genç (bebek ya da çocuk ise = ἄωρος θάνατος, *mors immatura*) ya da çok yüksek bir yaşta öldü ise verilmektedir. Böylece yaş bakımından sıradışı ölüm vurgulanmaktadır. İÖ 6. yüzyıla ait epigramlarda ölünün yaşının vermediği görülmektedir. Yaş bilgisi İÖ 5. yüzyılda nadir görülürken 4. yüzyıla gelindiğinde artık yaş verilmeye başlanmakta ve tüm Hellenistik ve Roma dönemleri boyunca da sık sık yaş verisine rastlanmaktadır, krş. Griessmair 1966, 15-16. Epigramlarda yaş bilgisinin verilmesi sadece bilgi amacıyla değildir. Daha çok, oldukça erken yaşta, beklenmedik ölümün (ἄωρος θάνατος) şiiri okuyan kişiyi etkilemesi istenmektedir. Bu nedenden birçok epigramın başlangıcında yaş bilgisi vardır. Bu şekilde yazıtı okuyacak kişi acı gerçeği kavrayıp şiiri ona göre okuyacaktır.

Tarih: Üç çizgiden oluşan köşeli *sigma* ve V formundaki *ypsilon* yazıtın Roma İmparatorluk Dönemi'nin ortalarında bir zamanda yazıldığına işaret etmektedir. Yazıtın yazılışında, şiirin veznine dikkat edilerek satırların ona göre yazılmış olması dikkati çekmektedir. Olasılıkla İS 2./3. yy.

10 Bebek ya da çocuk yaşta ölümlerle ilgili mezar epigramları hakkında genel olarak bk. Verilhac 1978; Verilhac 1982.

No. 4: Asaleti İle Ün Kazanan Asklepiodote'nin Mezar Taşı (fig. 4 a-b)

Mermerden üçgen alınlıklı stel; Bul. Yeri: Kemaliye Köyü, Bursa/Keles; Env. No.: Henüz yok; Yük.: 30 cm; Gen.: 65 cm; Kal.: 17 cm; Harf yük.: 1,5-2 cm.

Stelin sadece alınlık kısmı kalmıştır ve alınlığın üst kısmı kırılmıştır. Eser son derece tahrip olmuş durumdadır ve yer yer zedelenmeler görülmektedir. Alınlığın ortasında zarar görmüş bir rozet betimi vardır. Köşe akroterleri palmetlerle süslenmiştir. Alınlığın alt kısmında birçok profilden oluşan bir kısım görülmektedir. Eserin üzerindeki beş satırlık Eski Yunanca yazıt alınlığın alt profilinden başlayarak alttaki iç içe geçmiş her bir profil üzerine yazılmıştır.

Ἀσκληπιοδότης ὄδε
 2 τύμβος σῶμα καλύπτει τῆς ἐπὶ σωφροσύνης
 δόξαν ἀειραμένης, ἣν θεϊκῆ πίστει
 4 φάος ἡελίου προλιποῦσαν θάψεν [Μα]-
 κρεῖνος ὁ πατὴρ[ρ] μόχθον ἀμειβομέν[ην].

*Bu mezar örtüyor asaleti ile ününü artıran
 Asklepiodote'nin bedenini,
 tanrısız bir imanla gün ışığını terk ederken
 acı çeken kızını gömdü babası Macrinus.*

Satır 3: θεϊκή, θεῖος sıfatının geç bir şekli olan θεϊκός biçiminden gelmektedir.

Satır 4: φάος ἡελίου ifadesi için krş. örn. IG II 2, 9713 (Attika); Levick v.d. 1993, 77 (Appia); Moretti 1979, 1239 (Roma) ve 1259 (Roma).

Şiir iki *distikhon*dan oluşmaktadır. Fakat son *pentametron* hatalıdır.

1. *misra* Ἀσκληπιοδότης ὄδε τύμβος σῶμα καλύπτει
 2. *misra* τῆς ἐπὶ σωφροσύνης δόξαν ἀειραμένης
 3. *misra* ἣν θεϊκῆ πίστει φάος ἡελίου προλιποῦσαν
 4. *misra* θάψεν [Μα]κρεῖνος ὁ πατὴρ[ρ] μόχθον ἀμειβομέν[ην].

Tarih: Yazıt açık biçimde Geç İmparatorluk Dönemi, hatta Geç Antik Çağ özellikleri göstermektedir. Özellikle harflerin yukarı doğru uzaması, *omikron* harflerinin baklava biçimli olması, *delta* ve *lambda*nın küçük harfine benzer yazılmış olması ve *beta* harfinin biçimi bu özelliklerdendir. *Omegalar* volütlü formdadır. Yazıtta geçen θεϊκῆ kullanımı da epigramın geç bir dönemde olduğuna işaret etmektedir. Olasılıkla İS 4. yy.

No. 5: Adı Kaybolmuş Bir Şahsa Ait Mezar Taşı Parçası (fig. 5 a-b)

Mermerden stel parçası; Bul. Yeri: Müzenin Bursa, Hisar İçi'nde 2000-2009 yılları arasında yürüttüğü kazılarda bulunmuştur. Stelin, Hisar'a olasılıkla sonradan getirildiği ve *spolien* olarak ikinci kez kullanıldığı düşünülebilir.; Env. No.: yok (etüdlük); Yük.: 23 cm; Gen.: 42 cm; Kal.: 4 cm; Harf yük.: 2-3 cm.

Yayın: Eser daha önce yayımlanmamıştır, fakat eserin sadece fotoğrafı Özkan – Ünal 2009, 65'te kullanılmıştır.

Stelin üst kısmı kırıktır ve eserin büyük bir kısmı kayıptır. Taş üzerinde sadece Eski Yunanca yazıtın son iki satırı okunabilmektedir. Yazıtın alt kısmında çiziktirilmiş iki adet sarmaşık yaprağı motifi bulunmaktadır.

 [- - - - -]να· ἀνδρει
 2 [- - - θ]νητη νέκυα κατέχει.
 * *

 [filanca yerin] (toprağı) örtüyor bu naaşı.

Yazıt kırık olduğu ve geriye son iki satır kaldığı için anlamlı bir çeviri yapılamamaktadır.

Satır 1: ἀνδρει sözcüğü büyük olasılıkla ἀνδρεί olarak anlaşılabilir. Bu durumda ölen şahıs için karısı tarafından bu stel diktirilmiş olmalıdır. Bunun yanı sıra yazıtın kırık kısmında sözcük belki de “cesur, yiğit” anlamında gelen ἀνδρείος şeklinde devam ediyordu. Ancak bunların dışında bu sözcüğün özel bir isme ait olduğu da düşünülebilir.

Satır 2: θνητη. Bu sözcüğün geldiği θνησκω fiilinin epigramlarda kullanımı ile ilgili bk. Tueller 2016, 221-225.

Tarih: Harf karakterlerine göre olasılıkla İS 1. yy.'ın ikinci yarısı veya 2. yy.

Epigramlarda Geçen Şahıs İsimleri

Ασκληπιοδότη 4	Μακρεῖνος 4	Φιλόξενος 2
Διοφάνης 2	Μένανδρος 1	Χρήστος 1
Ίουλιανός 3	Τιμοθέα 3	

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Akyürek Şahin 2011 Akyürek Şahin, N. E., “Nikomedeia’dan İki Entellektüel: Basilikos ve Kyrionun Mezar Epigramları”, *Olba* 19, 349-370.
- Avcu 2015 Avcu, F., “Two New Funerary Inscriptions from Bursa Museum”, *Gephyra* 12, 239-244.
- Brixhe 1987 Brixhe, C., *Essai sur le grec anatolien au début de notre ère*, Nancy.
- Chaniotis 2004 Chaniotis, A., “Der Tod des Lebens und die Tränen des Peneios: Eine thessalische Grabelegie”, *Studia Humanitatis ac Litterarum Trifolio Heidelbergensi dedicata. Festschrift für Eckhard Christmann, Wilfried Edelmaier und Rudolf Kettemann* (ed. A. Hornung – C. Jäkel – W. Schubert), Frankfurt, 39-43.
- Citti v.d. 1995 Citti, V. – E. Degani – G. Giangrande – G. Scarpa, *An Index to the Griechische Vers-Inschriften* (ed. W. Peek), Berlin, 1955, Volume I: α-εως, Amsterdam.
- Corsten 1990 Corsten, Th., “Neue Grabstelen mit Totenmahlreliefs aus der Gegend von Prusa ad Olympum”, *EA* 16, 91-108.
- Cremer 1991 Cremer, M. L., *Hellenistisch-römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien 1. Mysien, Asia Minor Studien 4/1*, Bonn.
- Cremer 1992 Cremer, M. L., *Hellenistisch-römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien 2. Bithynien, Asia Minor Studien 4/2*, Bonn.
- Del Barrio Vega 1989 Del Barrio Vega, M. L., “Epigramas dialogados: orígenes; estructura”, *Cuadernos de Filología Clásica* 23, 189-201.
- Dentzer 1982 Dentzer, J. M., *Le motif du banquet couché dans le Proche-Orient et le monde grec du VIIe au IVe siècle avant J.-C.*, Paris.
- Effenberger 1972 Effenberger, A., “Das Symposion der Seligen. Zur Entstehung und Deutung der Totenmahlreliefs”, *Forschungen und Berichte* 14, 128-163.
- Fabricius 1999 Fabricius, J., *Die hellenistischen Totenmahlreliefs. Grabrepräsentation und Wertvorstellungen in Ostgriechischen Städten*, Münih.
- Griessmair 1966 Griessmair, E., *Das Motiv der mors immatura in den griechischen metrischen Grabinschriften*, Innsbruck.
- IG *Inscriptiones Graecae.*
- IvPrusa I Corsten, Th., *Die Inschriften von Prusa ad Olympum I (IK 39)*, Bonn 1991.
- IvPrusa II Corsten, Th., *Die Inschriften von Prusa ad Olympum II (IK 40)*, Bonn 1993.
- Kauppinen 2015 Kauppinen, S., *Dialogue Form in Greek Vers Inscriptions with Some Non inscriptional-Parallels*, Helsinki.
- Lattimore 1962 Lattimore, R., *Themes in Greek and Latin Epitaphs*, Urbana.
- Levick v.d. 1993 Levick, B. – St. Mitchell – J. Potter – M. Waelkens, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua X. Monuments from the Upper Tembris Valley, Cotiaenum, Cadi, Synaus, Ancyra, and Tiberiopolis*, Londra.

- Merkelbach – Stauber 1998
Merkelbach, R. – J. Stauber, *Steinepigramme aus dem griechischen Osten I. Die Westküste Kleinasiens von Knidos bis Ilion*, Münih-Leipzig.
- Merkelbach – Stauber 2001a
Merkelbach, R. – J. Stauber, *Steinepigramme aus dem griechischen Osten II. Die Nordküste Kleinasiens (Marmarameer und Pontos)*, Münih-Leipzig.
- Merkelbach – Stauber 2001b
Merkelbach, R. – J. Stauber, *Steinepigramme aus dem griechischen Osten III. Der 'Ferne Osten' und das Landesinnere bis zum Tauros*, Münih-Leipzig.
- Merkelbach – Stauber 2002
Merkelbach, R. – J. Stauber, *Steinepigramme aus dem griechischen Osten IV. Die Südküste Kleinasiens, Syrien und Palaestina*, Münih-Leipzig.
- Merkelbach – Stauber 2004
Merkelbach, R. – J. Stauber, *Steinepigramme aus dem griechischen Osten V. Register*, Münih-Leipzig.
- Mitchell 1977
Mitchell, St., "R.E.C.A.M Notes and Studies No. 1. Inscriptions of Ancyra", *Anat. Stud.* 27, 63-103.
- Mitchell 1993
Mitchell, St., *Anatolia. Land, Men and Gods in Asia Minor II*, Oxford.
- Mitford 1950
Mitford, T. B., "New Inscriptions from Roman Cyprus", *Opuscula Archaeologica* 6, 1-95.
- Moretti 1979
Moretti, L., *Inscriptiones Graecae Urbis Romae III*, Roma.
- Niebuhr Tod 1977
Niebuhr Tod, M., "Epigraphik und Philosophie", *Das Studium der griechischen Epigraphik* (ed. G. Pfohl), Darmstadt, 132-156.
- Obryk 2012
Obryk, M., *Unsterblichkeitsglaube in den griechischen Versinschriften*, Berlin-Boston.
- Özkan – Ünal 2009
Özkan, E. – F. Ünal, *Hisarkeoloji. Bursa Hisar İçi Kazıları ve Ele Geçen Buluntular 2000-2009*, Bursa.
- Peek 1955
Peek, W., *Griechische Versinschriften I: Grabepigramme*, Berlin.
- Pfuhl – Möbius 1977
Pfuhl, E. – H. Möbius, *Die ostgriechischen Grabreliefs I*, Mainz.
- Pfuhl – Möbius 1979
Pfuhl, E. – H. Möbius, *Die ostgriechischen Grabreliefs II*, Mainz.
- Rasche 1910
Rasche, W., *De Anthologiae Graecae epigrammatis quae colloquii formam habent*, Münster.
- SEG
Supplementum Epigraphicum Graecum.
- Thönges-Stringaris 1965
Thönges-Stringaris, R., "Das Griechische Totenmahl", *AM* 80, 1-99.
- Tueller 2016
Tueller, M. A., "Words for Dying in Sepulchral Epigram", *Dialect, Diction, and Style in Greek Literary and Incribed Epigram* (ed. E.

- Sistakou – A. Rengakos), Berlin-Boston.
- Uzunoğlu 2013 Uzunoğlu, H., “Anadolu’dan Epigramlar 2: Latince Epigramlar”, Eskiçağ Yazıları 4/Akron 6 (ed. N. E. Akyürek Şahin – B. Takmer – F. Onur), İstanbul, 207-241.
- Uzunoğlu 2015 Uzunoğlu, H., “Bursa Müzesi’nden Ölü Ziyafeti Sahneli Yeni Mezar Stelleri”, Olba 23, 397-415.
- Vérilhac 1978 Vérilhac, A. -M., ΠΑΙΔΕΣ ΑΩΡΟΙ. Poésie funéraire I: Textes, Atina.
- Vérilhac 1982 Vérilhac, A. -M., ΠΑΙΔΕΣ ΑΩΡΟΙ, Poésie funéraire II: Commentaire, Atina.
- Waelkens 1986 Waelkens, M., Die kleinasiatischen Türsteine. Typologische und epigraphische Untersuchungen der kleinasiatischen Grabreliefs mit Scheintür, Mainz.
- Zuntz 1971 Zuntz, G., Persephone, Oxford.

Fig. 1a

Fig. 1b

Fig. 1c

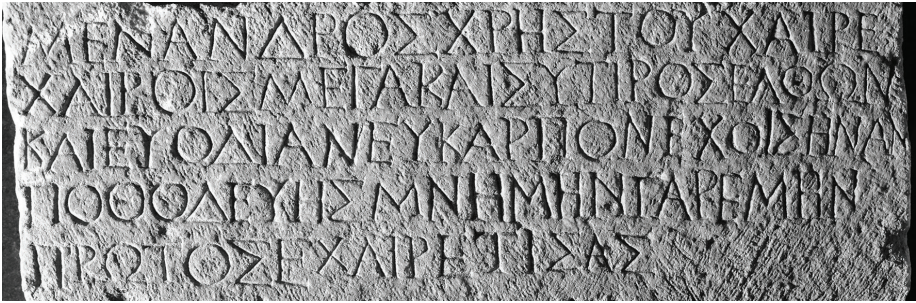

Fig. 1d

Fig. 1e

Fig. 2a

Fig. 2b

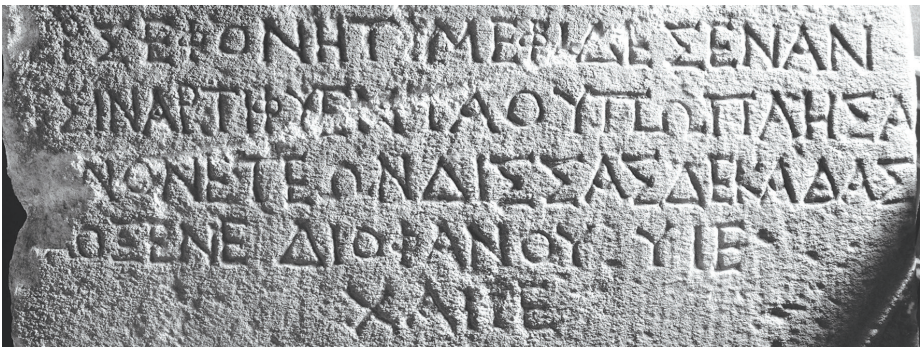

Fig. 2c

Fig. 3a

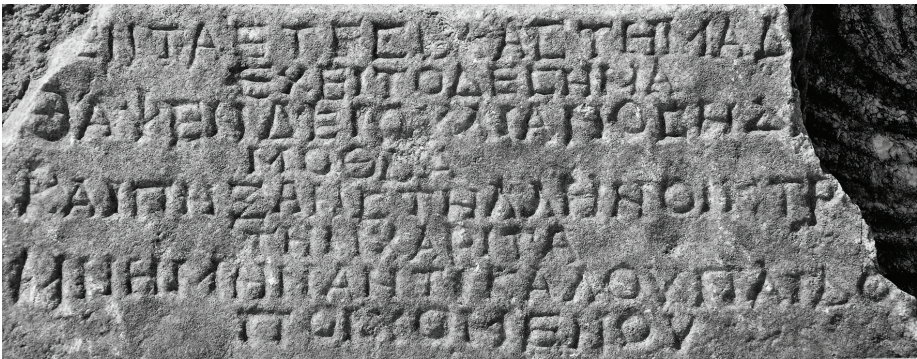

Fig. 3b

Fig. 4a

Fig. 4b

Fig. 5a

Fig. 5b